

вони одержали дипломи й медалі «Праведник світу». Там я дала інтерв'ю представникові Каліфорнії США, де він написав: «Спасибо за Ваш неоценимый вклад, за Ваше мужество, за Вашу душевную мудрость. Вы дали поколениям возможность ощутить свою личную связь с историей. Люди смогут увидеть лица, услышать голоса, узнать об их судьбах».

Нема вже на світі Фаїни Михайлівни Грубер, а пам'ять про неї і досі жива серед красилівчан.

УДК 027.52(477.43)

*Віктор Прокопчук,
м. Дунаївці
Олена Айвазян,
м. Хмельницький*

БІБЛІОТЕКИ СТАРОКОСТЯНТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ В ПЕРІОД ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ (70-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті досліджується діяльність Старокостянтинівської районної бібліотеки в період розбудови централізованої бібліотечної системи в 1970-і рр.

Ключові слова: *Старокостянтинів, районна бібліотека, централізація, централізована бібліотечна система, книга, фонд, читач, книговидача.*

Характерними рисами бібліотечної справи в Україні другої половини ХХ століття є розвиток мережі публічних (тоді масових) бібліотек, масове будівництво бібліотечних споруд, запровадження централізованого управління бібліотечною справою, підвищення кваліфікації бібліотечних працівників через навчання у бібліотечних вишах, культурно-освітніх училищах, на бібліотечних курсах, посилення науково-методичної роботи, а також накопичення у фондах великої кількості російськомовної літератури, заідеологізованість роботи бібліотек.

З метою кращого забезпечення населення книгою наприкінці 60-х років в СРСР розпочалася централізація бібліотечної справи. У травні 1969 р. прийнято «Положення про порядок організації масових бібліотек в Українській РСР». В основу документа були

покладені «Основні положення організації єдиної мережі масових бібліотек у містах та поселеннях міського типу», розроблені Міністерством культури 1968 року. Головною метою організації єдиної мережі масових бібліотек визнавалося створення якнайкращих умов для бібліотечного обслуговування дорослого та дитячого населення, а також більш ефективного використання державних коштів, що витрачалися на бібліотечну справу [1, с. 415]. Процес централізації бібліотек Хмельницької області досить детально розглянутий у монографії авторів даної статті [2, с. 190-224].

Метою цієї публікації є аналіз діяльності бібліотек Старокостянтинівського району Хмельницької області в період централізації бібліотечної справи.

На початку 70-х років минулого століття на виконання спільної постанови облвиконкому та облпрофради «Про упорядкування, дальший розвиток мережі масових бібліотек та поліпшення бібліотечного обслуговування міського населення області» продовжувалась робота з упорядкування мережі бібліотек у містах та селищах міського типу, формування фондів книгозбірень-основи інформаційного потенціалу кожної бібліотеки. Комплектування фондів здійснювалось на основі тематичних та оперативних планів комплектування та культурно-економічного профілю області. На початку 1970 року книжковий фонд державних бібліотек області перевищував 1 млн. прим. За рік до бібліотек області надійшло понад 417 тис. прим., у середньому по 37 тис. прим. на кожну районну, по 24,8 тис. на міську і майже по 7 тис. на сільську книгозбірні [3, арк. 8-9]. Найменше нових книг надходило до села. Для покращення комплектування сільських бібліотек в області щорічно залучались додаткові кошти з культфондів колгоспів (у середньому- по 80 крб. на одну бібліотеку), що не могло якісно вплинути на розвиток фонду.

1970 року бібліотечна мережа Старокостянтинівського району з 75 книгозбірень займала 3-є місце в області, попереду були Кам'янець-Подільський (99 бібліотек) і Красилівський (78) райони, по наповнюваності фонду-6-е, по читачах та книговидачі-5-е. 71 населений пункт з 98 обслуговувались стаціонарними бібліотеками, 27 - нестаціонарними формами обслуговування: 11 - філіалами, 7 - пересувками і 9 - пунктами видачі. Значну допомогу надавали книгоноші, які обслуговували 1291 читача. 27 сільських

бібліотек району мали читальні зали на 599 місць. При 22 сільських бібліотеках працювали кімнати юного читача [4, арк. 353-354]. Обслуговуванням населення книгою займалися і бібліотеки інших відомств - навчальні, профспілкові тощо.

Дані про читачів та книговидачу за 1971 р. по бібліотеках різних відомств Старокостянтинівського району [5, арк. 364]:

Типи бібліотек	Бібліотек	Читачів	Книговидача
Районна для дорослих	1	3408	69574
Міська для дорослих	1	1417	28784
Дитячі	2	4184	129381
Сільські	72	51195	1025201
Профспілкові	4	662	14025
Відомчі	2	48	395
Навч. закладів	1	-	-
Шкільні	55	14287	286115
Разом	138	75201	1553475

1972 року мережу масових бібліотек Старокостянтинівського району вже складали 76 бібліотек: 72 сільські книгозбірні, 2 міських-дитяча і для дорослих і 2 районних бібліотеки для дітей та дорослих. Читачі досить активно використовували МБА, зокрема 1972 року отримали 368 прим., в інші бібліотеки району на замовлення надіслано 131 книгу. Загальна площа бібліотечних приміщень по району складала 4016 кв. м. (в середньому 52,8 кв. м. на бібліотеку, що не відповідало нормі, лише 26 бібліотек мали читальні зали [6, арк. 26, 40]. Фонд бібліотек Міністерств культури, становив 570,5 тис. прим., 57 тис. читачів за рік отримали понад 1 137,2 тис. прим., їх обслуговували 81 бібліотечний працівник. Слабкою була база технічних засобів-6 телевізорів, 5 магнітофонів, 5 програвачів і 27 фільмоскопів. 1972 року Березненська сільська бібліотека одержала нове приміщення, у стадії будівництва були клуби з бібліотеками в Григорівці, Немиринцях, Зеленцях, Киселях, Баглаях [7, арк. 253]. У щорічних підсумкових наказах обласного управління культури бібліотеки

Старокостянтинівського району відзначались серед кращих за охопленням читанням, змістовну пропаганду сільськогосподарської, суспільно-політичної та краєзнавчої літератури, керівництво читанням [8, арк. 1, 11, 17].

У бібліотеках району велися краєзнавчі картотеки, краєзнавча література виділена в окремі фонди, окремо вівся й облік книговидачі. У Хижняцькій сільській бібліотеці, наприклад, краєзнавчий фонд на початку 70-х рр. нараховував 5203 примірники, виділені на окремих стелажах, що сприяло їх популяризації і видач за рік 12819 прим., на базі цієї бібліотеки систематично проводилися заняття школи передового досвіду.

1972 року в районі проведено 294 заходи з краєзнавчої тематики, у тому числі 122 книжкові виставки «Історія нашого краю», «Наші знатні земляки», «Поділля в художній літературі», «Люди і справи нашого села», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто», «Розквітай, наша Старокостянтинівщино», «Герої колгоспних ланів» тощо. У бібліотеках району нараховувалось близько 500 прим. довідкової літератури про Старокостянтинівщину. Це пам'ятки, покажчики, списки рекомендованої літератури. Окрім краєзнавчих картотек 18 бібліотек вели літописи села. Добре була налагоджена краєзнавча робота в Іляшівській, Огієвській, Ладжевській, Решнівській сільських бібліотеках, проводилися зустрічі з учасниками Другої світової війни, ветеранами праці. Районна бібліотека систематично надавала методичну і практичну допомогу в поліпшенні пропаганди краєзнавчої літератури [9, арк. 377]. З метою підвищення фахового рівня сільських бібліотекарів області з питань довідково-бібліографічної роботи на базі районної бібліотеки проводились практичні семінари [10, арк. 18-19].

Було чимало й проблем: низька книгозабезпеченість, особливо дитячою літературою сільських книгозбірень, недостатня пропаганда технічної літератури, низький відсоток спеціалістів у сільських книгозбірнях, мало «Бібліотек відмінної роботи» [11, арк. 4]. 1971 року 76 бібліотек таких бібліотек було лише 14 (18,4%), що значно нижче середнього показника по області – 25,2%], 1975 року їх стало 19 (24%), однак середній показник по області теж збільшився до 30,8% [12, арк. 15].

**Статистичні показники окремих видів бібліотек
Старокостянтинівського району напередодні централізації:**

Назва кількісного показника	Міська бібліотека		Районна бібліотека для дорослих		Сільські бібліотеки		Загалом по району	
	1972	1975	1972	1975	1972	1975	1972	1975
Площа (кв. м.)	108	108	154	454	3754	-	4016	-
Фонд	10268	18956	47345	47810	512915	485598	570528	552364
Читачі	1752	1711	3243	4257	51530	50048	56525	560160
Видано документів	33796	35169	66716	88658	1036639	1019634	1137154	1143461
Відвідування	9744	11180	22554	26057	-	-	438686	436954
Масові заходи	39	47	70	80	2831	3988	2940	-
Працівники	3	3	6	7	72	85	81	95
МБА: отримано/ відправлено	76/0	73/0	72/131	285/376	220/0	654/0	368/131	1012/376
Філіали	-	-	-	-	11	9	11	9
Пересувки	2	-	-	-	74	80	76	80

Новий імпульс подальшому реформуванню бібліотечної системи дала постанова ЦК КПРС «Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково – технічному прогресі» від 8 травня 1974 року, над виконанням якої бібліотечна спільнота працювала впродовж наступних більше десяти років. Вона й проголосила **курс на централізацію бібліотек**: *«Радам міністрів союзних і автономних республік, крайовим та обласним виконкомам рад депутатів трудящих провести в 1974-1980 роках централізацію шляхом створення на базі міських і районних бібліотек єдиної мережі із спільним штатом, книжковим фондом, централізованим комплектуванням і обробкою літератури»* [30, с. 360]. Це стосувалося як державних, так і профспілкових і відомчих бібліотек. Тому союзному міністерству культури доручалося розробити положення про централізацію державних масових бібліотек, методику їх переводу на нову систему, а профспілкам і міністерствам-заходи з централізації підвідомчих їм бібліотек.

3 лютого 1975 року на виконання постанови ЦК КПРС було прийняте «Положение о централизации государственных массовых библиотек». Вона задумувалася, як об'єднання бібліотек за адміністративно - територіальним принципом в єдине структурно - цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста. До складу ЦБС мали

входити центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей та бібліотеки, розташовані в межах адміністративного району (міста) на правах філій. Центральна бібліотека мала бути організаційно-методичним центром для бібліотек – філій з єдиним штатом, правом директора призначати і звільняти працівників, забезпечувати централізоване комплектування і обробку бібліотечного фонду, оперативне надходження нової літератури в усі підрозділи системи, вивчати потреби користувачів централізованої бібліотечної системи, організовувати підвищення кваліфікації кадрів, узагальнювати і впроваджувати передовий вітчизняний і світовий досвід у практику роботи своєї ЦБС.

Ідея централізації бібліотек не є винаходом московського керівництва. По-перше, створення єдиних методичних засад бібліотечних технологічних процесів розпочалося за кордоном ще на початку ХХ ст. По-друге, з метою з'ясування ефективності і проблем, які треба було враховувати під час централізації, у 1971-1972 рр. в м. Севастополі вже проводився експеримент. 28 грудня 1972 року колегія міністерства культури УРСР з метою відпрацювання питань централізації стосовно певних категорій бібліотек поширила експеримент на міста Суми, Краматорськ, Кременчук, Борщівський на Тернопільщині, Овідіопольський на Одещині, Городоцький на Хмельниччині райони - і, навіть, село Мирогоща Дубненського району Рівненської області [30, с. 343]. Постанова, по суті, узаконила процес, що набирив сили.

Експеримент з централізації бібліотек Городоцького району дав базовий досвід для створення з безпосередньою участю відділів обласної бібліотеки для дорослих низки методичних матеріалів – положень, інструкцій: «Положення про систему каталогів, картотек районної централізованої бібліотечної системи», «Положення про відділ комплектування і обробки літератури центральної районної (міської) бібліотеки», «Примірною положення про зведений алфавітний каталог бібліотек централізованої системи», «Положення про алфавітний каталог бібліотеки-філіалу», «Положення про систематичний каталог бібліотеки-філіалу», «Примірною положення про центральний систематичний каталог центральної бібліотеки», «Інструкції по розстановці карток у систематичному каталозі, побудованому на нових таблицях ББК» та ін.

1975 року був прийнятий «Перспективний план розвитку бібліотечної справи в Хмельницькій області на 1976-1980 рр.», частиною якого став «План розвитку бібліотек Старокостянтинівського району». Планувалося покращити матеріально-технічну базу бібліотек району – завершити будівництво приміщень Харковецької та Ілятківської бібліотек 1975 року, розширити приміщення ще 4-х сільських [13, арк. 17].

Планом також передбачався перехід бібліотек району на централізацію, зокрема очищення фонду, створення зведених каталогів, робота з кадрами. У відповідності з перспективним планом перехід бібліотек Старокостянтинівського району на централізоване обслуговування мав проходити протягом 1975-1977 рр., останніми перейти на централізацію 1977 року мали Шербанівська, Чехівська, Липківська, Олександрівська, Мшанецька, Ожарівська, Пишецька, Пиляківська, Карповецька, Яблунівська, Йосипівська сільські бібліотеки [14, арк. 210-224]. Так планувалося, а на практиці централізація була проведена за один рік.

Наказ Хмельницького обласного управління культури «Про переведення державних бібліотек Старокостянтинівського району на централізоване обслуговування» видано 26 березня 1976 року. У ньому зазначалося, що на виконання рішення облвиконкому № 253 від 22 жовтня 1974 року і постанови колегії Міністерства культури УРСР «Про затвердження централізованих бібліотечних систем державних масових бібліотек» (1975 р.) з 1 квітня 1976 року на централізоване бібліотечне обслуговування переводились державні масові бібліотеки Старокостянтинівського району, згідно структур і штатних розписів, затверджених Міністерством культури УРСР з віднесенням їх до IV групи по оплаті праці. Керівництво цим процесом покладалося на обласні бібліотеки для дорослих (Р. В. Нагорна) і дітей (Т. А. Александрова) та на районний відділ культури, які повинні були організувати перевід бібліотек на централізовану систему обслуговування читачів, укомплектувати та подати на затвердження їх штати до 2 квітня 1976 р. Районному відділу культури доручалося централізувати кошти всіх бібліотек, крім видатків на заробітну плату молодшого обслуговуючого персоналу і господарське обслуговування сільських і селищних бібліотек, які залишалися на бюджетах сільських рад, а також створити централізованим системам

III всеукраїнська науково-практична конференція

нормальні умови і забезпечити їх роботу в світлі вимог постанови ЦК КПРС «Про підвищення ролі бібліотек в комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі» (1974 р.) [15, арк. 133].

Основним методичним центром для бібліотек Старокостянтинівського району залишилася районна бібліотека, яка і стала Центральною районною бібліотекою (ЦРБ) Старокостянтинівської централізованої бібліотечної системи (ЦБС). Вона була заснована з ініціативи громади міста ще 1913 року і зареєстрована як приватна на ім'я її власника Векслера, а наступного року її офіційно затвердили як громадську з платним працівником. Книжковий фонд 1918 року нараховував 2 тис. прим. Але в роки Другої світової війни він був знищений. Бібліотека відновила свою роботу 1944 року, статус районної міська бібліотека для дорослих отримала 1949 року. 1965 року їй присвоєно звання «Бібліотека відмінної роботи». 1976 року стала Центральною районною бібліотекою, яка об'єднала 79 бібліотек-філіалів в єдину ЦБС. 1980 року книгозбірня перейшла в нове приміщення [16].

На початку 70-х років районна бібліотека для дорослих обслуговувала за єдиною реєстрацією 2730 читачів, 12,4% від 22 тис.

всього жителів міста. Серед читачів основну групу - 38% складали представники партійного та радянського активу, 31,5% - студенти-учні, 19,9% - робітники. Середнє відвідування бібліотеки становило 7 чоловік на день.

Основним напрямком в обслуговуванні користувачів було керівництво читанням. Зокрема для окремих читачів-керівників місцевих підприємств складалися пам'ятки читання: «Господарювати економно, грамотно, розумно», «НОП-веління часу» тощо. Активним читачем був М. І. Лук'янов, який став читачем ще учнем 9-го класу. Після армії цікавився книгами зі спеціальності, за 1972 рік прочитав 73 книги різної тематики.

Значну увагу бібліотека приділяла і керівництву читанням молоді, перш за все навчала працювати з книгою і каталогами, користуватися відкритим доступом, бібліографічними матеріалами. Щороку проводились читацькі конференції «Що я прочитав за рік». Для молоді складали плани читання за темами: «Моя республіка», «Від мрії до відкриття», «Радіо-це дуже цікаво», «Подорож в світ хімії» тощо. Серед масових заходів для молоді популярними були «Сто професій-твоя одна», «Тиждень відкритих дверей», перегляди літератури, книжкові виставки на допомогу навчанню тощо. Для робітничої молоді-читацькі конференції, зокрема по книзі «Закон про мене і мені про закон», бібліографічні огляди («Дружбою ми здружені», «Гімн людині праці»), книжкові виставки.

Важливе місце в роботі бібліотеки займала пропаганда літератури, насамперед – суспільно-політичної. Проведення заходів «Навіки поєднав нас Ленін», «Цвіти і слався рідний край-союз республік непорушний», «Дружба народів, оспівана в радянській літературі», «Живи Україно, цвіти Україно-в Радянськiм Союзi сузір'я твоє», «Комунізм-це рівність всіх народів», «П'ятирічка на подвиг кличе» та ін., що свідчить про тотальну заідеологізованість діяльності книгозбірні.

Крім суспільно-політичної, працівники ЦРБ пропагували економічну, технічну, сільськогосподарську літературу: «Праця звеличує людину», «Робітник-творець технічного прогресу, «За здоровий побут» тощо. Окремо велася статистика про видачу літератури з матеріалістичного світогляду, підвищення кваліфікації, естетичного виховання. Загалом за 1972 рік районною Старокостянтинівською бібліотекою проведено 173 просвітницькі

III всеукраїнська науково-практична конференція

масові заходи: 50 книжкових виставок, 33 огляди літератури, 10 читачьких конференцій, 5 вечорів книг, 2 усні журнали, 31 колективне обговорення, 6 днів бібліографії, 8 народних читань, складено 28 бібліографічних списків.

На загальних зборах читачів обиралась бібліотечна рада, яка складалася з 11 чоловік. Впродовж року проводилось 4 засідання ради. В активі бібліотеки було понад 70 чоловік. На громадських засадах працювали курси з підготовки бібліотекарів для сільських книгозбірень. Зокрема 1972 року підготовлено 12 чоловік, з яких 8 працювали у сільських бібліотеках району.

У штатному розписі Старокостянтинівської районної бібліотеки було 6 посад: завідувача Радчук В. П., зав. абонементом Онищук А. Л., зав. читальним залом Епельфельд Ф. М., методисти Рев'юк Ф. С. і Ярош Л. Н., бібліотекар Бортнік Н. В. Був досвідчений колектив, середній стаж якого становив 18,3 роки, 3 працівники мали вищу освіту, з них 2 - вищу спеціальну, одна - незакінчену вищу і 2 середню-спеціальну. Вік працівників був від 30 до 49 років і становив в середньому 43 роки [17, арк. 336-354]. 1975 року колектив на половину оновився. Методистка Ярош Л. Н. очолила районну бібліотеку, Онищук А. Л. і Бортнік Н. В. залишились на своїх посадах, методистами працювали Левашова Е. М. і Рудик Т. Г., бібліотекарем читального залу – Лисюк А. Т. [18, арк. 25].

Вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи району внесли її директори В. П. Радчук, Л. Н. Ярош, які керували книгозбіркою і сприяли розвитку бібліотечної справи в районі та області у 70-ті роки.

Василь Петрович Радчук очолював бібліотеку понад 23 роки (1950-1973 рр.), сприяв її відбудові, накопиченню фондів, підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників району, організовував рух за звання бібліотек відмінної роботи, бібліотек-тисячниць. 1964 р. був учасником Першого обласного з'їзду бібліотечних працівників. За його сприяння 1965 р. бібліотека отримала звання «Бібліотеки відмінної роботи» [19, с. 125]. Неодноразово відзначався в наказах обласного управління культури, як вмілий організатор методичної, інформаційно-бібліографічної та змістовної краєзнавчої роботи [20, арк. 3, 18].

Любов Никонівна Ярош очолювала бібліотеку в 1973-1980 рр. і відіграла важливу роль у її підготовці, проведенні та розбудові

Старокостянтинівської централізованої бібліотечної системи. За її керівництва 1977 р. розпочато будівництво нового приміщення центральної районної бібліотеки, завершене 1980 року [21, с. 126]. Сприяла формуванню об'єданого фонду, його використанню, впровадженню передового досвіду та роботі з кадрами - підвищенню їх професійних знань, відзначенню в «Книзі пошани бібліотечних працівників області», на обласній дошці пошани [22, арк. 28; 23, арк. 2; 24, арк. 2]. Неодноразово відзначалася в наказах обласного управління культури за змістовну роботу бібліотек ЦРБ [25, арк. 3].

Старокостянтинівська центральна публічна бібліотека і сьогодні залишається одним з найбільших книгосховищ району, інформаційним, просвітницьким, культурним центром Старокостянтинівської міської територіальної громади, а також інформаційно-методичним центром для 3 міських та 25 сільських бібліотек-філіалів та бібліотек інших відомств [26].

Централізоване обслуговування позитивно вплинуло на статистичні показники бібліотек району. За три роки централізованого обслуговування на 152 тис. прим. збільшився фонд, на 4,5 тис. – кількість читачів. Особливо популярним став МБА. Так 1980 року бібліотеками району було надіслано 845 замовлень і отримано 3349 видань [27, арк. 10].

Динаміка основних статистичних показників публічних бібліотек Старокостянтинівського району в другій половині 70-х рр. XX ст.:

Назва показника	1976	1977	1978	1979	1980
Мережа бібліотек	79	79	79	79	80
Фонд	562,2	638,2	669,0	714,6	756,3
Читачі	54,2	59,8	58,9	58,7	
Видача	1095,5	1251,2	1274,9		
Працівники	111	111	112	112	113

Варто зазначити, що усі книгозбірні району на вимогу Міністерства культури та наказів Головного літературного

управління СРСР продовжували вилучати з фондів зазначені в листах видання. Так, зокрема, у 1976-му та 1979-му роках з фондів бібліотек вилучалися книги авторів О. Бердника, Б. М. Влестару, А. Т. Гладилина, М. Р. Копитмана, Х. І. Мальтинського, В. П. Некрасова [28, арк. 1-18; 29, арк. 17, 43].

Отже процес централізації, не зважаючи на низький відсоток кваліфікованих працівників, подекуди незадовільну базу (40% бібліотек району знаходились в одній кімнаті), низьку забезпеченість дитячою літературою, цензуру та русифікацію фондів, все ж позитивно вплинув на розвиток бібліотечної справи в Старокостянтинівському районі. Значно покращився склад фондів та обслуговування населення книгою, поліпшилась інформаційна робота - у ЦРБ створено центральний каталог, видавались бюлетені нових надходжень і направлялись у бібліотеки-філіали, введена система індивідуальної та групової інформації, активізувалося задоволення запитів читачів через міжбібліотечний абонемент.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті: монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ, 2009. 530 с.
 2. Прокопчук В. С., Айвазян О. Б. Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920-2023): монографія. Дунаївці; Хмельницький: Стрихар А. М., 2024. 416 с.
 3. Державний архів Хмельницької області. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 728. 45 арк.
 4. Там само. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 232. 390 арк.
 5. Там само.
 6. Там само. Ф. Р-3512, Оп. 1. Спр. 785. 41 арк.
 7. Там само. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 232. 390 арк.
 8. Там само. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 728. 45 арк.
 9. Там само. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 232. 390 арк.
 10. Там само. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 728. 45 арк.
 11. Там само. Спр. 921. 17 арк.
 12. Там само. Спр. 785. 41 арк.
 13. Там само. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 270. 25 арк.
 14. Там само. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 1008. 303 арк.
 15. Там само. Спр. 982. 644 арк.
 16. З історії Старокостянтинівської центральної публічної бібліотеки
- // Комунальний заклад культури "Централізована бібліотечна система"

Старокостянтинівської міської ради. URL: http://kniga65.blogspot.com/p/blog-page_16.html (дата звернення: 16. 10. 2025).

17. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 232. 390 арк.

18. Там само. Спр. 262. 421 арк.

19. Постаті бібліотечної пляди. Директори бібліотек Хмельницької області: довідник. Хмельницький: Заколотний М. І., 2021. 196 с.

20. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 785. 41 арк.

21. Постаті бібліотечної пляди. Директори бібліотек Хмельницької області: довідник. Хмельницький: Заколотний М. І., 2021. 196 с.

22. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 262. 421 арк.

23. Там само. Спр. 296. 30 арк.

24. Там само. Спр. 307. 19 арк.

25. Там само. Спр. 277. 15 арк.

26. З історії Старокостянтинівської центральної публічної бібліотеки // Комунальний заклад культури "Централізована бібліотечна система" Старокостянтинівської міської ради. URL: http://kniga65.blogspot.com/p/blog-page_16.html (дата звернення: 16. 10. 2025).

27. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р-4185. Оп. 2. Спр. 307. 19 арк.

28. Ф. Р-3512. Оп. 1. Спр. 1020. 37 арк.

29. Там само. Спр. 1147. 52 арк.

30. Книга и книжное дело в Украинской ССР: сб. док. и матер. 1941-1984 / сост.: Л. И. Гольденберг, руковод. работы, А. С. Беляев, В. П. Колесников и др. Киев: Наук. думка, 1986. 564 с.

УДК 314.15(477.43)«2004-20055»

*Іван Романюк,
Олександр Вітюк,
м. Вінниця*

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ У 2004-2005 РР.

У статті проаналізовано проблеми регулювання міграційних процесів на Хмельниччині у 2004-2005 рр. територіальними органами міграційної служби регіону. Розглянуто міграційні та імміграційні тенденції в області, їх вплив на внутрішньорегіональну, міжрегіональну та міждержавну міграцію. Окреслено особливості роботи з біженцями та заходи протидії нелегальній міграції.

Ключові слова: біженці, громадянство, еміграція, імміграція, міграція, нелегальна міграція, мігрант, Хмельниччина.